

POKRETANJE PRAVEDNE TRANZICIJE U KONTEKSTU MAKRO-EKONOMSKE POLITIKE

STARTING A JUST TRANSITION IN THE CONTEXT OF MACRO-ECONOMIC POLICY

Pavićević Nina | Fakultet primenjenih nauka, Niš, Univerzitet Privredna akademija Novi Sad, Niš, Srbija | nina.pavicevic007@gmail.com |
ORCID 0000-0001-5231-3074

Ćosić Milivoje | Institut za šumarstvo, Beograd, Srbija | micko.cosic@gmail.com | ORCID 0000-0002-6999-2963

Dorđević Vladimir | Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd, Srbija | vladajordjev@yahoo.com |
ORCID 000-0001-5222-4960

JEL klasifikacija: E60, O44

DOI: 10.5937/trendpos2402037P

UDK: 338.246.8:502.7(497.11)

502.131.1

COBISS.SR-ID 157637641

Sažetak

U savremenom okruženju postoje neborivi dokazi da klimatske promene imaju značajan uticaj na ekonomije kako na regionalnom tako i na globalnom nivou. Takođe, postoje sve veći dokazi koji ukazuju da klimatski šokovi i rizici po životnu sredinu imaju važne implikacije i na finansijsku stabilnost zemalja. Shodno tome, sva ova dešavanja nameću potrebu za korenitim društveno-ekonomskim promenama u čitavom svetu i to u pravcu podsticanja „zelene ekonomije“. U praksi, to podrazumeva radikalnu dekarbonizaciju ekonomija kroz sprovođenje tranzicije na svim nivoima koje se ne dešavaju bez kompromisa, sukoba i otpora. Cilj rada je da se kroz teorijski prikaz zelene makro-ekonomske politike ukaže na njen značaj za tranziciju ekonomije koja je ekološki i socijalno održiva. Prelazak na ekološki održivu ekonomiju dovešće do značajnih promena koje uključuju otvaranje novih zelenih radnih mesta, industrija, promena u postojećim poslovima i postepeno ukidanje nekih aktivnosti koje intenzivno koriste ugljenik. Činjenica da su društvene, ekonomske i ekološke koristi od ovakve tranzicije već dokazane u svetu, uključujući primer dobre prakse, rad se završava predlogom potencijalnih mera za promovisanje pravedne tranzicije u Srbiji.

Summary

In the modern environment there is undeniable evidence that climate change has a significant impact on economies at both regional and global levels. Also, there is increasing evidence that climate shocks and environmental risks have important implications for the financial stability of countries. Accordingly, all these developments impose the need for profound socio-economic changes worldwide, aimed at promoting a "green economy". In practice, this entails a radical decarbonization of economies through transitions at all levels, which do not occur without compromise, conflict, or resistance. The aim of the paper is to highlight the importance of green macroeconomic policy for an environmentally and socially sustainable economic transition through a theoretical overview. The shift towards an ecologically sustainable

economy will lead to significant changes, including the creation of new green jobs, industries, changes in existing jobs, and the gradual phasing out of some activities intensively using carbon. The fact that the social, economic and environmental benefits of such a transition have already been demonstrated globally, including the example of a good practice, this paper concludes with a proposition of potential measures to promote a just transition in Serbia.

Ključne reči: zelena ekonomija, pravedna tranzicija, zelena makro-ekonomska politika, održivost.

Keywords: green economy, just transition, green macro-economic policy, sustainability,

Uvod

Implementacija sporazuma o klimatskim promenama zahteva transformaciju svetskih ekonomija kao i ogroman napor finansijskog sektora i njenih zainteresovanih strana na globalnom nivou. Nažalost, trenutni svetski finansijski sistem ne obezbeđuje potrebna finansijska sredstva. Zbog činjenice da su u većini zemalja, uključujući i Srbiju, glavni izvori energije fosilna goriva, ulaganje u obnovljive izvore energije i energetska efikasnost je nezadovoljavajuća. Za rešavanje ovih problema potrebno je uskladiti cenu ugljenika kroz eliminaciju subvencija za fosilna goriva i uvesti sistem trgovanja emisijama ili porez na ugljenik. Međutim, nova preraspodela sredstava po sektorima, zanimanjima i lokacijama znači da će radnici morati da promene posao a sve to uključuje značajne troškove promene veština i lokacija [1].

Da bi se postigla zelena tranzicija bez narušavanja životnog standarda i uništavanja radnih mesta, neophodno je uključiti veliki portfolio zelenih instrumenata. Sa jedne strane, jedan set instrumenata treba da podrži ciljeve smanjenja emisije ugljenika kroz podsticanje ulaganja u zelenu energiju, čist transport i čistiju proizvodnju. Sa druge strane, u cilju zaštite privrede od klimatskih šokova, drugi skup instrumenata je neophodno usmeriti na adaptaciju. Sve u svemu, klimatske katastrofe i rizici tranzicije ka niskougljeničnom razvoju će verovatno smanjiti rast, stvoriti zamke siromaštva, inflaciju, ograničiti fiskalni prostor i pogoršati tržišta rada [2]. Na kraju, klimatske politike će takođe različito uticati na ekonomske aktere, zahtevajući od kreatora politike da uspostave podršku za one koji su najviše pogođeni. Imajući u vidu napred navedeno, sprovođenje pravedne tranzicije ima ključnu ulogu u rešavanju ovih rizika.

Koncept pravedne tranzicije predstavlja sveobuhvatni okvir koji vodi transformaciju u ekološka društva na socijalno pravedan i pravičan način. To podrazumeva fundamentalne promene koje obuhvataju ključne privredne grane i potrošačke sisteme (energetika, transport, poljoprivreda i hrana). Pored toga, obuhvataju i promene infrastrukture, društvenih vrednosti i politike. Iako se termin uglavnom koristi u kontekstu regiona i radnika zavisnih od fosilnih goriva, pravedna tranzicija se takođe može razumeti u mnogo širem smislu. Širi smisao, odnosi se na ekonomske sektore i pitanja pristupa energiji („energetska pravda“) i druga osnovna dobra, kao i socio-ekonomska distribucija zagađenja životne sredine i rizika vezanih za zdravlje („ekološka (ne)pravda“)[3].

Koncept pravedne tranzicije

Koncept pravedne tranzicije (*eng. Just Transition*) nastao je u okvirima delovanja organizacija radnika, odnosno sindikata organizovanih na međunarodnom nivou, a kao odgovor na implikacije politika u oblasti klimatskih promena na sektor rada i zapošljavanja. Kao posledica politika, klimatskih promena i smanjenja emisije ugljen-dioksida utvrđena je neophodnost prelaska na tzv. zelenu ekonomiju [4]. Prelazak na zelenu ekonomiju će imati značajan uticaj na oblast rada i zapošljavanja. Taj efekat može se sagledati kao:

1. *kratkoročni* - nastaje u slučaju kada dođe do gubitka posla u direktno pogođenim industrijama uz istovremeno stvaranje novih radnih mesta u alternativnim, odnosno industrijama zamene;

2. *srednjoročni* - efekti sprovođenja politika klimatskih promena se šire u određenom sektoru, tj. radna mesta se zatvaraju i otvaraju u okvirima određenog lanca proizvodnje „pogođene“ industrijske oblasti i
3. *dugoročni* - inovacije i razvoj u novoosnovanim industrijama stvaraju priliku za dalji (održivi) rast i razvoj, tzv. dinamični efekat politike klimatskih promena [4].

Prema istraživanju koje su sproveli Heyen i saradnici (2020.), proces pravedne tranzicije mora da obuhvati sledeće elemente:

1. *Inkluzivni društveni i regionalni dijalog* - uključuje konsultacije i pregovore između vlada, asocijacija poslodavaca i asocijacija radnika, kao i ekološke, klimatske i potrošačke nevladine organizacije;
2. *Mere za ublažavanje negativnih efekata po radnike i region* - uključuju kako kratkoročne i defanzivne mere (npr. kompenzaciju za gubitke), tako i dalekosežne i proaktivne mere. Ove mere imaju za cilj strukturnu preorijentaciju (poput politika o razvijanju veština ili ozelenjavanja ekonomije);
3. *Pomoć radnicima u granama industrije koje su u opadanju u pronalasku posla* – obuhvata osnovne mere za ponovno zapošljavanje. Ove mere uključuju usluge upućivanja na posao, obuke za pronalaženje posla, pomoć pri preseljenju, podsticaji za zapošljavanje za preduzeća, kao i pomoć pri osnivanju sopstvenog biznisa;
4. *Pomoć novim biznisima i pomoć u kreiranju dostojanstvenog rada* – podrazumeva da Vlade pomažu osnivanje novih „zelenih ekonomskih aktivnosti“ start-up grantovima, podsticajima za istraživanje i razvoj i slično. Ovde je neophodno posebnu pažnju usmeriti na stvaranje podjednakih radnih mogućnosti za žene.
5. *Pomoć specifičnim regijama i zajednicama* - nacionalne vlade mogu da podrže pogođene regije i zajednice investiranjem u održivu infrastrukturu (mobilnost, energija itd.) i da (re)lociraju javne institucije u pogođene regione. Pomoć sa vrha bi trebalo da bude povezana sa procesima razvoja vizija i ideja za budućnost regiona „odozdo“;
6. *Omogućiti svim građanima da vode održive živote* – sastoji se u davanju finansijske pomoći za energetske efikasno renoviranje stambenog prostora, pristupačan i povoljan javni prevoz, deljenje alata i usluga popravki olakšavaju grupama sa niskim prihodima da se odluče za održivi životni stil;
7. *Zaštita rizičnih domaćinstava od energetske siromaštva* – preduzete mere bi mogle da uključuju usmeravanje prihoda od poreza na ugljenik na pomoć onima koji su najviše pogođeni višim cenama energije;
8. *Pomoć ugroženim kompanijama* – sastoji se u olakšanoj adaptaciji poslovanja, na primer, reformisanjem poreskog sistema, uvođenjem većeg poreza i carina na korišćenje neobnovljivih izvora i zbog emisije, dok se u isto vreme (i u jednakoj meri) smanjuju porez i carina na proizvodni faktor rada (dodatni troškovi rada) [5,6].

Teorijska koncepcija zelenog rasta i instrumenti zelene makro politike

U okviru dimenzije životne sredine, može se shvatiti da globalizacija odražava međupovezanu prirodu problema životne sredine. Ta povezanost se ispoljava kroz emitovanje emisije štetnih gasova i njihovog taloženja, efekat „staklene bašte“ do globalnog zagrevanja. U tim okolnostima, gradovi imaju značajan ekološki otisak što ih iz perspektive zagađivanja čini važnim za održivi razvoj. Održivi razvoj, u ekonomskoj dimenziji, povezuje neka osnovna pitanja pravičnosti današnjice. Jedan od glavnih izazova održivog razvoja je da se obezbedi viši nivo pravičnosti i pri tom izbegne sukob između smanjenja siromaštva i težnje za održivošću.

Za potrebe ciljeva održivog razvoja, izraz napretka društva predstavlja poboljšanje kvaliteta života na globalnom nivou. Zbog različitih interesa i shvatanja „kvaliteta“ na nivou nacionalnih zajednica, ovo predstavlja problem. Shodno tome, cilj održivog razvoja podrazumeva globalno odgovarajuće politike koje bi po prirodi aktuelnog međunarodnog sistema trebalo da počnu u industrijski razvijenim zemljama.

Jedna od ključnih strateških funkcija ekonomije na globalnom nivou je problem eksternalija i ekološki prihvatljivog privrednog i tehnološkog razvoja. Dominantno shvatanje ekonomista je da je najbolje rešenje za zatvaranje jaza između privatnih i društvenih troškova zagađenja kombinacija ekoloških, ekonomskih i pravnih instrumenata. [7]. U skladu sa tim, standardna ekonomska teorija sugerise da se eksterni efekti kao što su (procenjeni) troškovi klimatskih promena i gubitka biodiverziteta internalizuju putem dodatnih poreza („Pigu porez“). Ovi porezi povećavaju cenu dok se ne pronađe rešenje koje optimizuje blagostanje. U slučaju emisija ugljenika, porez bi podstakao proizvođače da zamene tehnologije koje manje emituju ugljenik. Istovremeno, prihodi od poreza mogli bi da se koriste za finansiranje (tehnoloških) rešenja za hvatanje ugljenika iz atmosfere. Količina emitovanog ugljenika, međutim, bila bi prepuštena tržišnim silama koje bi isključivo reagovala na (višu) cenu zagađenja s’ obzirom na porez na ugljenik [8].

Prelazak na ekonomiju sa niskom emisijom ugljenika će verovatno uticati i na finansijsku stabilnost. Kao prvo, sadašnje bogatstvo kompanija koje intenzivno koriste ugljenik je vezano za proizvodni sistem zasnovan na fosilnim gorivima. U prošlosti se pokazalo da takve promene u izvorima proizvodnje energije dovode do značajnih poremećaja na finansijskom tržištu. Brz prelazak na neutralnost ugljenika će verovatno dovesti do ponovne procene bogatstva („nasukana imovina“) sa posledicama po odluke o portfolio investicijama i stabilnost bankarskog sektora [9].

Istovremeno, rastući troškovi klimatskih promena, na primer u vidu prirodnih katastrofa, takođe će uticati na stabilnost finansijskog sektora, posebno kroz uticaj na premije za (re)osiguravajuće kompanije. Internacionalizacija troškova klimatskih promena putem poreza na bogatstvo ugljenika, a ne putem određivanja cena ugljenika, potencijalno bi omogućila da se ovi efekti na bogatstvo integrišu direktnije, čime bi se doprinelo stabilnosti finansijskog sektora [10].

Konačno, usklađivanje između različitih političkih ciljeva ostaje ključno pitanje i ono koje nastavlja da sprečava bržu tranziciju ka zelenijoj ekonomiji. Konkretno, dolazi do sukoba između ekonomskog razvoja, društveno prihvatljivih tranzicija i ekološke održivosti. Shodno tome, zelene makro politike imaju potencijal da ublaže ovaj kompromis tako što će preusmeriti sve prihode ostvarene od poreza na zagađenje ka zelenijim sektorima i zanimanjima [11].

Na međunarodnom nivou, za zemlje u razvoju pojavljuju se nove mogućnosti kao što su plaćanja za usluge ekosistema. Na nacionalnom nivou, zemlje se mogu odlučiti za rebalans poreza na kapital i rad kako bi ublažile opterećenje rada (npr. nemačka reforma zelenog poreza iz 1998. godine). U skladu sa gore navedenim, novi pristupi vrednosti usluga ekosistema omogućavaju uravnoteženiju integraciju prostornih eksternalija, ali zahtevaju značajno prilagođavanje trenutnim finansijskim sistemima [11].

Četiri glavna skupa instrumenata makro politike su [12]:

1. *Fiskalna politika* koja direktno menja relativne troškove zagađenja, ublažavanja i prilagođavanja ubiranjem poreza na ugljenik i obezbeđivanjem javnih klimatskih dobara (npr. ulaganja u javnu infrastrukturu, subvencionisanje privatnih klimatski neutralnih tehnologija);
2. *Zelene obveznice* za mobilizaciju resursa koje kanališu javna sredstva u specifične (javne) investicione projekte za ubrzanje zelene tranzicije, kao što su projekti čiste energije;
3. *Monetarna politika* koja indirektno utiče na troškove ublažavanja klimatskih promena kroz smanjenje rizika zelenih obveznica i drugih privatnih instrumenata održivog finansiranja;
4. *Politike finansijskog tržišta* koje podržavaju razvoj novih održivih finansijskih instrumenata, uključujući razvoj potpuno novih klasa sredstava povezanih sa uslugama ekosistema, kako bi se prirodni resursi iskoristili za finansiranje klimatskih promena.

Razumevanje praktičnih efekata politika pravedne tranzicije - Studije slučaja Španije

Sprovedena mnogobrojna istraživanja već godinama pokazuju da se klimatske promene više ne mogu zaustaviti, već samo donekle ublažiti. Da bi se to postiglo, potrebno je zalaganje na svetskom nivou i ogromna ulaganja u sistemske promene privrede. Stručnjaci i predstavnici najugroženijih zemalja zahtevaju da finansijski i društveni ceh potrebnih reformi energetike i ekonomije bude raspodeljen pravedno. To znači da se najsiromašnije i od ekstremnih klimatskih pojava najranjivije društvene grupe zaštite od posledica po zdravlje i životni standard. Cilj studije slučaja u nastavku, je prikaz izazova sa kojima se vlade, sindikati i građani suočavaju prilikom zatvaranja i promene određenih industrija u procesu pravedne tranzicije.

Nakon što su sindikati sklopili investicioni dogovor sa vladom od €205 miliona, Španija se obavezala da će zatvoriti najveći broj svojih rudnika uglja do kraja 2018. Investicioni dogovor je stvoren kako bi ublažio gubitke poslova i obezbedio nove mogućnosti za regije „Sindikati su pozdravili rudarski dogovor – koji pokriva privatne rudnike u Španiji – kao model dogovora. On kombinuje šemu ranog penzionisanja za rudare starije od 48 godina, uz ekološku obnovu poslova zajednice iz okruženja rudnika i šemu prekvalifikovanja za moderne zelene industrije” [13]. Ministarka ekološke tranzicije, *Teresa Riberia*, tvrdi da je Španija rešila prvi urgentan zadatak vlade ovim dogovorom. *Montserrat Mir*, španska konfederalna sekretarka Evropske konfederacije sindikata (*European Trade Union Confederation*), je rekla da model „pravedne tranzicije” može biti primenjen bilo gde „Španija može da ‘izveze’ ovaj dogovor kao primer dobre prakse. Mi smo pokazali da je moguće pratiti Pariski sporazum bez štete (po sposobnost radnika da obezbede sredstva za život). Ne moramo da biramo između posla i zaštite životne sredine. Moguće je imati oboje”[13]. Nakon zatvaranja rudnika uglja, 30. juna 2020. u Španiji je 7 od 15 elektrana na uglj prestalo sa radom. Prema informacijama iz jula 2020., još četiri će pratiti taj model, stavljajući Španiju na pravi put ka zemlji potpuno slobodnoj od uglja [6].

Predložena mapa puta za pravednu tranziciju u Srbiji

Poput mnogih svojih suseda, većeg broja država članica EU i drugih zemalja širom sveta, Srbija se suočava sa naročitim izazovom koji se odnosi na direktne uticaje niskougljeničnog razvoja na sektor rudarstva i zaposlene u ovom sektoru, rudarske regione i njihove zajednice. Kako ne bi i dalje najviše patili oni koji su od industrijskog progressa najmanje profitirali, tranzicija ne sme da bude samo zelena, već mora biti i pravedna. Da bi doprinelo razumevanju toga, kakav model pravedne zelene tranzicije treba primeniti u Srbiji, Ministarstvo prostora je objavilo istoimenu publikaciju „*Initiating the Just Transition in Serbia*”. Četiri istraživanja u ovoj publikaciji mapiraju ključne tačke za pravednu zelenu tranziciju u Srbiji [14]. Ova Mapa puta se sastoji od sedam klastera (grupa) aktivnosti ili sedam glavnih koraka (Slika 1). Sedam klastera prate pristup dobrog upravljanja politikom, počev od institucionalne postavke i uključivanja zainteresovanih strana, a završno sa sprovođenjem i praćenjem realizacije Plana pravedne tranzicije [15].

Slika 1. Klasteri aktivnosti za pravednu tranziciju u Srbiji

Izvor: [15]

Kako bi se sprovela pravedna tranzicija u Srbiji definisane su mere u skladu sa najboljom međunarodnom praksom i klasifikovane u dve kategorije (Tabela1).

Tabela 1. Zbir potencijalnih mera za promovisanje pravedne tranzicije u Srbiji

MERE SOCIJALNE ZAŠTITE I PREKVALIFIKACIJE	MERE EKONOMSKE DIVERSIFIKACIJE
<ul style="list-style-type: none"> - Postepeno smanjenje radne snage i interna prekvalifikacija - Naknade i podsticaji za ponovni početak - Prekvalifikacija zaposlenih u rudarstvu - Promovisanje zapošljivosti radnika iz rudarstva u diversifikovanoj ekonomiji 	<ul style="list-style-type: none"> - Rehabilitacija zemljišta koje je pod uticajem i njegovo ponovno uvođenje u ekonomske tokove - Očuvanje kulturne baštine kopanja uglja - Turizam - Proizvodnja energije - Rekonstrukcija TE na ugalj - Unapređenje infrastrukture u zajednicama koje su pod uticajem - Osnivanje centra za inovacije posvećenog oblasti specijalizacije - Investiranje u sistem obrazovanja i obuke - Borba protiv energetske siromaštva: pravedna tranzicija za siromašnije i najugroženije zajednice.

Izvor: [15]

Zaključak

Klimatske promene i degradacija životne sredine danas predstavljaju značajne izazove za ekonomski rast i zapošljavanje, a rizici će biti veći u srednjoročnom i dugoročnom periodu. Nasuprot tome, akcija protiv klimatskih promena i prelazak na zelenu ekonomiju mogu dovesti do većeg broja boljih radnih mesta. Prilagođavanje klimatskim promenama i mere makroekonomske politike za smanjenje emisije gasova staklene bašte nude mogućnosti za otvaranje novih radnih mesta, uz obezbeđivanje postojećih.

Kako bi se izbeglo da ekonomske promene dovedu do povećane društvene nejednakosti, razočaranja radnika, štrajkova ili građanskih nemira i smanjene produktivnosti, kao i manje konkurentnih preduzeća, tržišta u pogođenim sektorima ovim se treba pažljivo upravljati kroz pravedne tranzicione politike i procese.

Pravedna tranzicija znači ozelenjavanje privrede na način koji je pravedniji i inkluzivan za sve zainteresovane strane. To podrazumeva maksimiziranje društvenih i ekonomskih mogućnosti klimatskih akcija, uz minimiziranje i pažljivo upravljanje svim izazovima – uključujući efikasan socijalni dijalog između svih pogođenih grupa i poštovanje osnovnih principa rada i prava. Integrisanje logike pravedne tranzicije u poslovanje finansijskog sektora može da generiše pozitivne društvene i ekološke rezultate, dok minimizira potencijalne negativne posledice kao što su nasukana imovina, gubitak radnih mesta i opadanje lokalne ekonomije.

Kao od kandidata za pridruživanje EU, od Srbije se očekuje realizacija pravnih tekovina EU u oblasti klime. Odgovori na izazove sa kojima se suočava Srbija u kontekstu tranzicije na niskougljenični razvoj mogu da se izvuku iz iskustava drugih zemalja. Prikazana studija slučaja u radu prema očekivanju autora rada može dati dodatni doprinos razvoju svesti o neophodnosti sprovođenja pravedne tranzicije u Srbiji.

Bibliografija

- [1] Ilić B., Stojanovic D., Pavicevic N., Green financing for environmental protection and sustainable economic growth – a comparison of Indonesia and Serbia, *Progress in Economic Sciences* No. 5, 2018, DOI: 10.14595/PES/05/007, ISSN: 2300-4088 (Print); 2391-5951 (Online) pp. 181-201).
- [2] Semmler W., Braga J. P., Lichtenberge A., Toure M., Hayde E., *Fiscal Policies for a Low-Carbon Economy*, 2021, (Washington, DC:World Bank).
- [3] Heyen Dirk A., Menzemer, Luisa., Wolff Franziska., Beznea Andreea & Williams Rob (2020): Just Transition in the context of EU environmental policy and the European Green Deal. Issue Paper under Task 3 of the 'Service contract on future EU environment policy'.
- [4] Stojković Z. S., *Zbornici Izazovi održivog razvoja u Srbiji i Evropskoj Uniji*, izdavač Institut društvenih nauka, Beograd, 2020, http://iriss.idn.org.rs/486/1/Stojkovic-Zlatanovic_Izazovi_odrzivog_razvoja.pdf
- [5] *Klima, poslovi i pravda Za zelenu i socijano pravednu tranziciju Projekt GEF-a Pravedna tranzicija – radni dokument Marie-Monique Franssen i Dirk Holemans Decembar 2020*
- [6] Cahill B., Allen M.M., *Just transition concepts and relevance for climate action: A Preliminary Framework*, 2020, Center for Strategic and International Studies (CSIS) and Climate Investment Funds (CIF), Washington, D.C.
- [7] Stojanović D., *Zelene finansije - trend koji prati koncept održivog ekonomskog razvoja*, Zbornik radova 9. Međunarodni simpozijum o upravljanju prirodnim resursima, Zaječar, Srbija, 2019, str. 348-355, ISBN 978-86-7747-606-9
- [8] João Paulo B., Ekkehard E., *Financing the green transition. The role of macro-economic policies in ensuring a just transition*, *Frontiers in Climate*, 2023, Volume 5 – 2023, pp. 1-14
- [9] Hengge M., Panizza U., Varghese R., *Carbon policy surprises and stock returns: Signal from financial markets,* in Working Paper, No. 2023/013. 2023, (Washington, DC: IMF).
- [10] Bastos Neves J. P., Semmler W., *A proposal for a carbon wealth tax. Modelling, empirics and policy*, in 2022, SSRN. doi: 10.2139/ssrn.4114243
- [11] Van der Ploeg F., Rezai A., Reanos M. T., *Gathering support for green tax reform: Evidence from German household surveys*, 2022, *Eur. Econ. Rev.* 141, 103966.
- [12] Sanyé-Mengual E., Secchi M., Corrado S., Beylot A., Sala S., *Assessing the decoupling of economic growth from environmental impacts in the European Union: a consumption-based approach*. 2019, *J. Cleaner Product* 236, 10.
- [13] Neslen A., *Spain to close most coal mines after striking 250m deal*". *The Guardian*. 26 October 2018, <https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/26/spain-to-close-most-coal-mines-after-striking-250m-deal>
- [14] *Mapiranje pravedne zelene tranzicije u Srbiji – ni sluha ni sredstava za pravdu* Internet: <https://www.masina.rs/mapiranje-pravedne-zelene-tranzicije-u-srbiji-ni-sluha-ni-sredstava-za-pravdu/> 03.03.2023
- [15] Cavalheiro G., *Initiating the Just Transition in Serbia, Leaving no one behind in the coal intensive regions and communities in Serbia* United Nations Development Programme, Decembar, 2020.

Datum prijema rada:15.11.2023.

Datum prihvatanja rada:23.12.2023.